

Funkarna

**Ett kommunikationsstöd baserat på
autonomistödjande pedagogik**

Anna Sjölund

Funkarna är utvecklade av Anna Sjölund.

Stina Nyberg har utvecklat Agata Kaos.

Natalie Sjölund har illustrerat Funkarna och Agata Kaos.

Illustrationerna på bokomslagen på Funkarna läromedel och på sid 4 och 16 är skapade av Terese Österholm.

Redigeringen är gjord av Alexander Sjölund.

All upphovsrätt och immaterialrätt till Funkarna ägs av Anna Sjölund
Autismpedagogik AB.

ISBN: 978-91-987619-5-5

© 2024 Förlaget Autonomistödjande pedagogik, Stockholm:

Förord

"De med selektiv mutism är de smarta. De har förstått att det inte är någon idé att försöka bli förstådd."

Kvinna med autism och adhd

Året är 2002 och jag arbetar som projektledare för Projekt Empowerment, ett projekt inom det som idag heter Autism Sverige. Mitt uppdrag är att skapa ett anpassat stöd som ökar delaktighet och möjlighet att göra sin röst hörd för vuxna med autism. När detta sägs av en kvinna med autism och adhd har jag under två års tid redan lyssnat på hundratals personer med liknande tankar. Jag har börjat förstå vilka djupa ärr det lämnat i många att inte bli förstådd och förstå det de andra barnen enkelt verkar snappa upp intuitivt.

"Jag stod oftast i ett hörn och räknade grus, medan de andra barnen lekte."

Man med autism

Det gör något med en att dagligen höra berättelser som dessa under flera års tid. Jag tänkte redan här att innan jag går i pension, så ska jag på något sätt försöka göra något som kan öka möjligheten för barn med autism och adhd att kunna vara delaktiga och göra sina röster hörda.

När detta förord skrivs är det med andra ord snart 25 år sedan det första fröet till Funkarna såddes, och det är mer än sju år sedan jag fick idén till just Funkarna. Idag finns de både som barnböcker och läromedel, vilka är baserade på resultaten av ett långt samarbete med olika användningstestare, samt på en längre förstudie tillsammans med testförskolor som finansierades av Specialpedagogiska myndigheten (SPSM).

Här får du ta del av vad Funkarna är, hur de kan användas, och får inblick i användningstester och hur de olika böckerna med Funkarna kan vara till nytta i olika sammanhang.

"Fina figurer, men hur ska man använda dem?"

Användningstestare, Think Loud-test 2018

**Funkarnas funktioner ger förstå-hjälp
som stöttar både stora och små.**

**De ger ett lekfullt stöd för att fråga,
förklara och förstå**

**"Det blir lättare att förstå och
komma ihåg när man ser
Funkarna."**

Barn i förskolan Loket, ur förstudie 2022—2023

Funkarna

Övre raden: Lille När, Vara, Vadi, Professor Varför, Hure, Sed-Ann, Vemma

Nedre raden: Sensibella, Titti, Höran

Vad är Funkarna och hur kan man använda dem?

Funkarna är små förstå-hjälpare. De är ett lekfullt kommunikationsstöd som hjälper barn och vuxna att göra sig förstådda och förstå vad andra menar, och de gör kommunikation enklare, då det ofta är enklare för barn att prata till och genom en figur.

Figurerna i Funkarna representerar frågor som är meningsbärande i kommunikation, lärande och samspel. Funkarna med blå ansikten representerar de sju frågorna i tydliggörande pedagogik, som också är meningsbärande i det som kallas för funktionell kommunikation inom alternativ och kompletterande kommunikation (AKK.) Figurerna med gröna ansikten representerar det man ser, hör och känner. I olika situationer har man nytta av att kunna använda olika Funkare.

I olika sammanhang använder vi de sju frågorna på lite olika sätt. I Funkarna läromedel är frågorna situationsbaserade. Härnäst får du några exempel på några sätt vi ofta har nytta av dem.

Möt Funkarna

Professor Varför

Professor Varför används för att fråga och förklara varför-frågor. Exempelvis varför något ska göras, varför det kan vara bra att lära sig om en viss sak etc.

Vadi

Vadi används för att fråga och förklara vad-frågor. Exempelvis vad som ska hända, vad man kan hitta på etc.

Hure

Hure används för att fråga och förklara hur-frågor. Exempelvis hur något går till i en viss aktivitet, hur man kan göra (eller göra istället) etc.

Vara

Vara används för att fråga och förklara var-frågor. Exempelvis var det är okej att göra en viss sak, var man ska vara i en aktivitet etc.

Vemma

Vemma används för att fråga och förklara vem-frågor, som exempelvis vem man ska vara med, vem som ska hjälpa en etc.

Lille När

Lille När används för att fråga och förklara när-frågor. Exempelvis när något ska hända, och när det är dags att gå hem etc.

Sed-Ann

Sed-Ann används för att fråga och förklara frågor om vad som händer sedan. Sed-Ann kan vara särskilt bra att använda som ett övergångsstöd mellan aktiviteter.

Sensibella

Sensibella används för att fråga och förklara om känslor- och känslintryck.

Titti

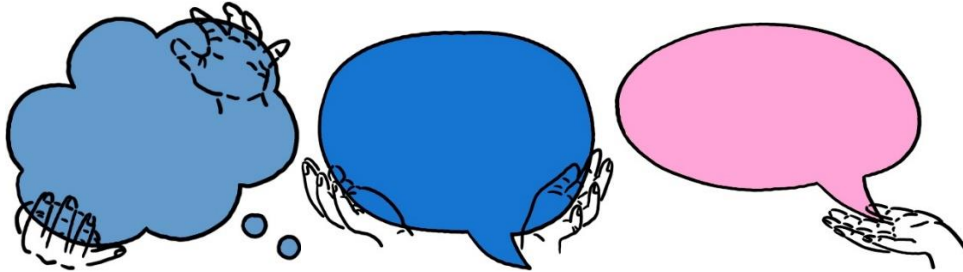
Titti används för att fråga och förklara om det man ser.

Höran

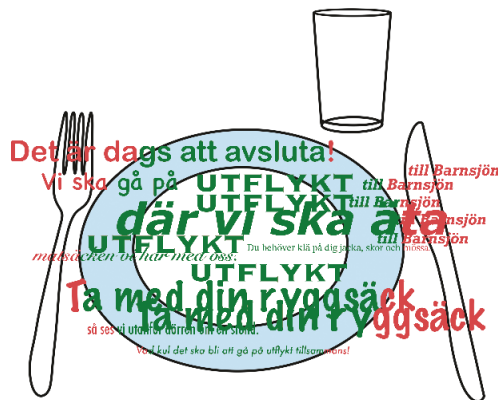

Höran används för att fråga och förklara om det man hör.

Kommunikationsstöd

Kommunikationsstöd kan hjälpa barn att kunna uttrycka sig och att kunna förstå andra. Alternativ och kompletterande kommunikation (AKK) och tydliggörande pedagogik rekommenderas i såväl förskola/skola som i vardag. Visuellt stöd används idag som samlingsnamn för de arbetssätt som används i AKK och tydliggörande pedagogik.

Vi ger ofta barn en "för stor portion information", vilket gör den svår att kunna bearbeta, förstå avsikten med och komma ihåg.

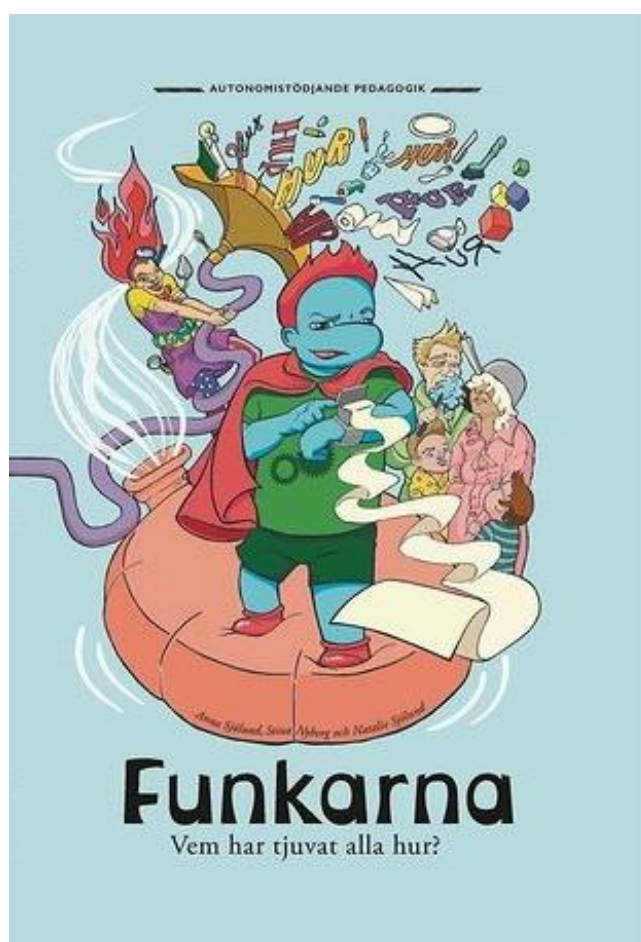
Med visuellt stöd kan du ge tankestöd som gör det lättare att förstå, minnas, tänka, planera och hantera tid. Du kan också visa vad du menar genom att peka på något eller använda gester och kroppsspråk. Det gör det enklare att förstå vad som avses än när det bara sägs med ord.

Funkarna är ett kommunikationsstöd som är särskilt bra för barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (npf) och de vuxna som finns omkring dem. Med hjälp av Funkarna kan du som finns nära barnet ge barn ett lekfullt tankestöd (kognitivt stöd) och kommunikationsstöd. I Funkarna har du de frågor som används i tydliggörande pedagogik och funktionell kommunikation i AKK direkt inbyggda i de olika Funkarna.

Funkarna barnböcker

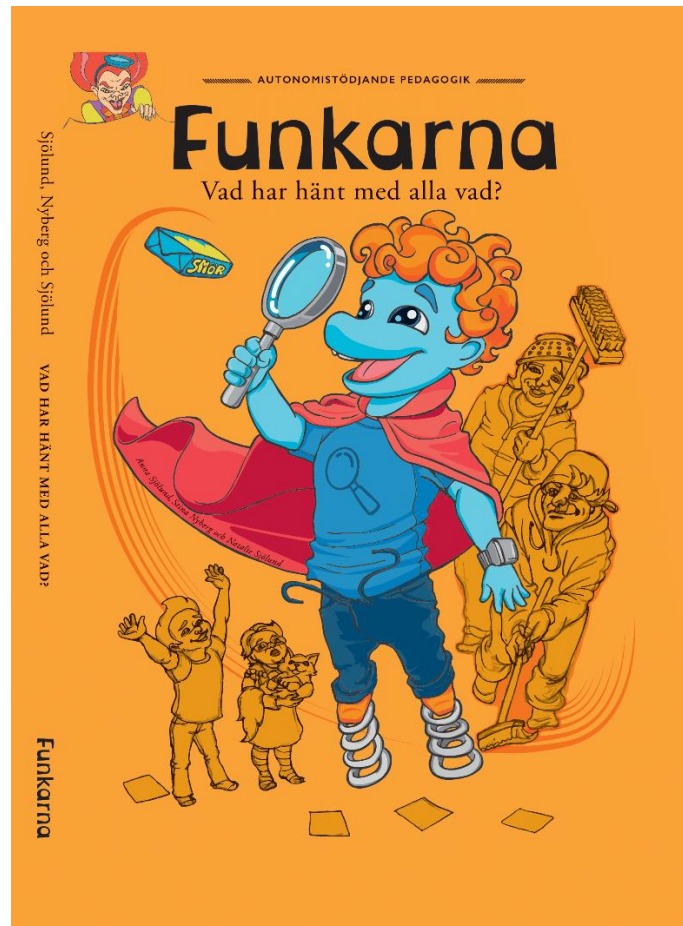
Funkarna barnböcker finns som fysiska böcker och som Polyglutt och Polyfino. Här får man lära känna Funkarna och deras ärkefiende Agata Kaos i en humoristisk och fartfylld inramning och ta del av enkla kommunikationsstödstekniker. Hure lär er att använda strategistöd, och Vadi lär er att använda strukturstöd. Funkarnas barnböcker har fått väldigt fin feedback!

Omslagsbild: Natalie Sjölund

En morgon när Sindra och Sixten vaknar har någon tjuvat alla HUR. Hur klär man på sig? Hur gör man frukost? När alla HUR är borta blir det kaos. Då är det tur att Funkarna kan rycka ut! Funkarna är ett gäng små superhjältar som kan hjälpa till när skurken Agata Kaos ställer till med kaos.

VEM HAR TJUVAT ALLA HUR? är ett humoristiskt och fartfyllt äventyr där de olika figurerna fyller pedagogiska funktioner. I slutet av boken finns tips på hur vuxna tillsammans med barn kan använda superhjälten Hure och skurken Agata Kaos för att förebygga stress och konflikter, lösa problem och utveckla barns självständighet. Det här är den första barnboken om Funkarna av beteendevetaren Anna Sjölund, barnprogramsredaktören Stina Nyberg och illustratören Natalie Sjölund.

Omslagsbild: Natalie Sjölund

En lördagsmorgon försvinner alla VAD hemma hos Sindra och Sixten. Vad skulle de hitta på idag? När alla VAD är borta blir det kaos. Då är det tur att Funkarna kan rycka ut! Funkarna är ett gäng små superhjältar som kan hjälpa till när skurken Agata Kaos ställer till med kaos.

VAD HAR HÄNT MED ALLA VAD? är ett humoristiskt och fartfyllt äventyr där de olika figurerna fyller pedagogiska funktioner. I slutet av boken finns tips på hur vuxna tillsammans med barn kan använda superhjälten Vadi och skurken Agata Kaos för att förebygga stress och konflikter, lösa problem och utveckla barns självständighet.

Det här är den andra barnboken om Funkarna av beteendevetaren Anna Sjölund, barnprogramsredaktören Stina Nyberg och illustratören Natalie Sjölund.

Funkarnas barnboksteam

Natalie Sjölund och Stina Nyberg. Foto: Carola Björk

Natalie Sjölund har illustrerat Funkarnas barnböcker och är en skicklig och kreativ illustratör. Natalie driver *Sjölunds kreativa* och skapar utöver fantastiska och detaljrika illustrationer även hemsidor och marknadsföring, och nyligen skapade hon tillsammans med andra också ett Escape room i Trosa (*Escape port Trosa*)

Stina Nyberg är medförfattare till Funkarnas barnböcker, och har skapat Funkarnas ärkefiende Agata Kaos. Stina är en dramaturgidrottning och är redaktör och producent på SVT Barn. Hon har bland annat producerat "*Draken följer med*", "*Min autism*" och "*Min adhd*" på SVT Barn.

Anna Sjölund kan du läsa om i slutet av häftet.

Agata Kaos

Agata Kaos träffar du i Funkarnas barnböcker, samt i boken *Visuellt stöd i lärande och lek – lärandelek med Funkarna*. När något inte funkar, och kunskap och ord saknas, då vet man att Agata Kaos har varit framme...

Kommer i början av december!

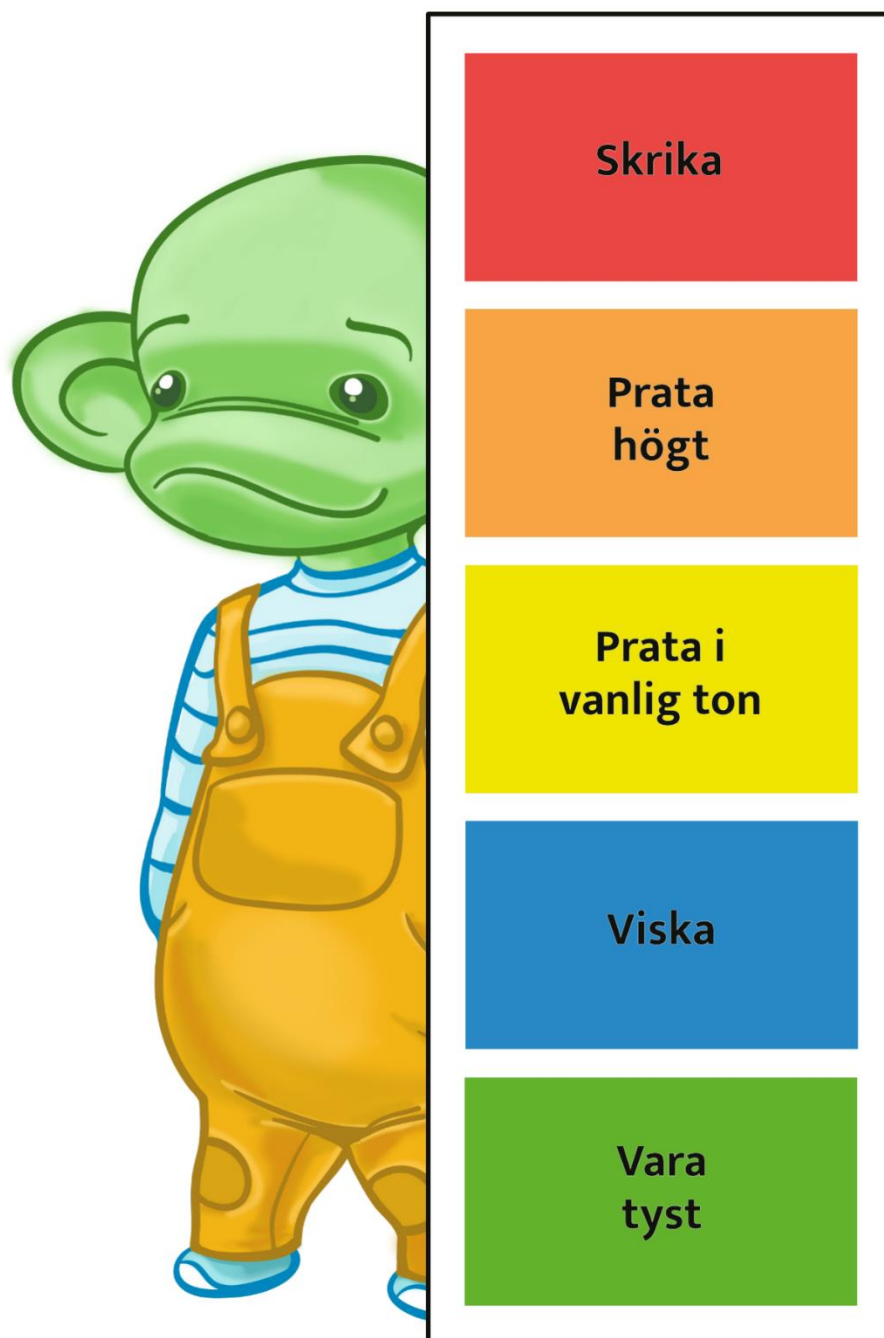
När något inte funkar, och när kunskap och ord saknas, behöver barnen hjälpa Funkarna att fånga tillbaka dem!

Genom lekfulla övningar får barnen öva på att utveckla strategier för lärande och viktiga förmågor kopplade till läroplanen. Funkarna är ett visuellt kommunikationsstöd som är enkelt för både pedagoger och barn att använda.

Konceptet är utvecklat i universell design för att användas i förskola-årskurs 3 och i anpassad grundskola. *Lärandelek med Funkarna* utvecklades inom en förstudie finansierad av Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM).

Boken är en kombinerad lärobok och lärarhandledning med utskrivbara bilder på Funkarna, film om hur lärandeleken kan gå till, musikvideor med Professor Varför, Vadi och Hure, rim och ramsor med Funkarna och hjälpsamma stödstrukturer.

"Lärandelek med Funkarna är pedagogiskt, utvecklande, lätt att använda och roligt."
Mats Jansson, sakkunnig på Autism Sverige

Hörans ljudbarometer finns som utskrivbar bild i A3- och A4-format i boken *”Visuellt stöd i lärande och lek – lärandelek med Funkarna”*. Den större varianten passar bra att ha på väggen, och den mindre exempelvis på matbordet. Idén att ha Höran som ”pekprat istället för tjat” på väggar och matbord kommer från barnen i testförskolorna.

Foto: Fanchao Meng

Marita Falkmer är filosofie doktor i handikappvetenskap, specialpedagog och förskollärare. Marita utbildades under 00-talet i tydliggörande pedagogik vid Division TEACCH i USA och vid Opleidingcenter i Belgien för att implementera arbetssättet i förskolor och skolor i Sverige. Marita har varit forskare vid Curtin University i Perth, Australien, och är associerad med Högskolan för lärande och kommunikation, Jönköping University.

Motiverande samtal med barn är ett kraftfullt verktyg för att åstadkomma förändring. I kombination med visuellt stöd kan det bli tillgängligt även för barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (npf).

I boken får du en genomgång av de principer och verktyg som bidrar till att barn känner sig delaktiga och förstådda, och som skapar förutsättningar för positiva förändringar. Du får också verktyg för att stödja och förtydliga kommunikationen på ett sätt som ökar barnets självständighet och möjlighet att vara delaktig.

Via bokens QR-koder kan du hämta utskrivbara bilder på Funkarna Professor Varför, Vadi, Hure, Lille När och Vemma, som du kan använda tillsammans med barnet när ni gör en förändringsplan. Via QR-koden nedan ser du exempel på hur det kan gå till.

En handbok i MI är precis vad vi behöver för att kunna möta elevernas behov och samtala med dem om det som blir svårt i skolvardagen. Ett stöd för både vuxna och barn.

/Johanna Lindgren Chin, leg. Speciallärare och specialpedagog @specialpedagog_i_skolan

Så tydligt och konkret! MI möter Funkarna och känslan blir: Så klart vi ska göra så här!

/Tina Wiman, författare och förälder till barn med npf

Ett fantastiskt verktyg för oss som arbetar med barnsamtal!

/Ingvill Nordseth, Socialsekreterare, Barn och ungdom

Foto: Model House

Liria Ortiz är leg. psykolog, leg. psykoterapeut, handledare, specialist i klinisk psykologi, utbildningskonsult, föreläsare och författare. Hon utbildar och handleder i MI.

Liria vann 2017 Stora psykologpriset för sitt arbete med att sprida psykologisk kunskap på ett pedagogiskt och professionellt sätt.

En liten bok om starka känslor är en bok som hjälper barn och vuxna att kommunicera om hur känslor känns, uttrycks och vilken hjälp man kan behöva. Sjuåriga Mathilda som har autism guidar läsarna genom utbrott, ilska, rädsla och ledsenhet. Anna Sjölund och Mica Sethfors beskriver med tydliga exempel hur Funkarna Sensibella, Titti och Höran kan användas för att förklara starka känslor.

Boken innehåller också övningar som kan användas såväl individuellt som i en grupp med barn. Via bokens QR-koder kan du hämta utskrivbara bilder på Funkarna Sensibella, Titti och Höran, och även lyssna på rim och ramsor om dem. Stöd för känsloreglering kan vara särskilt bra för barn med exempelvis autism och adhd, men det är samtidigt bra för *alla* barn.

Foto: Tina Wiman

Mathilda Wiman har alltid älskat att skriva. När hon var sju år dikterade hon del 2 i *En liten bok om starka känslor* för sin mamma. Hon ville göra en bok som kunde hjälpa andra barn att lugna sig, och beskriva vad som kan hjälpa när man blir arg, orolig eller ledsen. Mathilda har autism. Idag skriver hon oftast lyrik och korta noveller.

Foto: Hampus Sethfors

Mica Sethfors är socionom och kurator med vidareutbildning inom samtalsmetodik och har många års erfarenhet av att samtala med barn om starka känslor. Mica har arbetat bland annat med tjejjoursverksamhet, inom skola, fritids och på kollo för ungdomar med problematisk skolfrånvaro.

**”Min fyraåring älskade
Funkarna och pratade
direkt till dem.**

**För min nio-åring var de
ett bra tankestöd.”**

Användningstestare, 2024

Utveckling av kommunikationsstöd med en användarcentrerad design

Rydeman & Hedvall (2013) menar att när kommunikationshjälpmedel används i samtal så används det i praktiken både av den person som har kommunikationssvårigheter och av samtalspartnern. Ett kommunikationsstöd som utvecklas för barn behöver därför också möta upp den vuxne samtalspartnerns behov och särskilda förutsättningar.

Funkarnas kommunikationsstödjande funktioner har utvecklats och användningstestats med barn och vuxna under sju års tid. För att kunna utveckla ett kommunikationsstöd som är användbart för många (universell utformning) behöver man även göra olika former av analyser. I delar av utvecklingen har Anna Sjölund därför även konsulterat externa experter inom bl a AKK och tillgänglighetsutveckling.

Funkarna har utvecklats inkrementellt och iterativt, det innebär förenklat att olika delar av den större utvecklingen har brutits ned i olika steg (inkrement) och att de olika delarna i dessa steg sedan har användningstestats stegvis. I praktiken innebär det att tidigt i processen ta fram en första prototyp, användningstesta den tillsammans med olika användare i omgångar, vidareutveckla nästa steg utifrån resultaten som framkommit i användningstesterna, testa igen, utvärdera igen, och sedan vidareutveckla, testa igen, utvärdera nästa steg, et cetera. Slutet av varje iteration är med andra ord början på nästa runda i utvecklingen.

Först gjordes bland annat think loud-tester och enkla prototyper i form av ett litet användarhäfte med tillhörande samtalskort som sedan användningstestades. Det visade sig här att många familjer med barn med npf ofta tappade bort de små samtalskorterna, och även att det fanns ett reellt behov hos barnen av att kunna lära känna Funkarna bättre. ”Varför finns de bara på kort?”, som en fyraårig pojke sade när han såg samtalskortet. Här väcktes tanken om barnböcker med Funkarna.

Behov identifierades senare även om att kunna använda Funkarna för att kunna utveckla strategier för lärande och lek, i förändringssamtal med barn när något inte funkar/ behöver funka bättre och vid starka känslor. Research riktades mot läromedel kring det.

En förstudie med Funkarna som finansierades av Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) genomfördes mellan 2022—2023. Här testades bland annat nya prototyper i form av handdockor och fingerdockor i testförskolor. Det sig visade sig att fingerdockorna ofta försvann och att de var för små för att användas på gruppnivå.

Pedagoger och barn efterfrågade utskrivbara bilder i olika storlekar. Dessa visade sig ha bäst användarnytta. Tappades en bild bort, så kunde man helt enkelt skriva ut en ny. Det visade sig också finnas ett behov av att kunna använda Funkarna i olika storlekar. Barnen i testförskolorna ville exempelvis ha Funkaren Höran på väggen. De hade lärt känna Höran och visste att han får ”höronvärk” av höga ljud. De ville kunna peka på honom när det blev för ”surrigt” så att alla skulle förstå att de behövde sänka sina röster.

Här föddes också fler idéer om att använda Funkarna som ”pekprat istället för tjat”.

Störst nytta får du när du lär känna Funkarna och deras funktioner tillsammans med barnen, och här har Funkarnas barnböcker en viktig roll. Att kunna använda Funkarna på olika sätt i olika situationer ger störst användarnytta. Därför finns Funkarna som olika läromedel för olika avseenden.

Deci & Ryan (2009) menar att bäst lärresultat nås när det finns en inre motivation att lära sig. Funkarna kan på ett lekfullt sätt hjälpa barn att utveckla strategier för lärande. Enligt Skolverket är det avgörande för barns utveckling att tidigt få lära sig att utveckla strategier för lärande. Användningstesterna visar att barnen som testade Funkarna hade lättare att prata både genom och till dem.

”Min 4-åriga dotter berättade saker för Sensibella som hon aldrig tidigare berättat om.”

Förälder, användningstest 2023

Det har visat sig vara enklare även för de vuxna runt barnen att kommunicera kring känsliga ämnen med barnen, och att ge struktur-, strategi- och förståelsestöd med hjälp av Funkarna. De vuxna upplever generellt också att de har haft lättare att förstå barnet när de har pratat genom Funkarna.

Funkarna har således hjälpt både barn och vuxna att förstå och bli förstådda. De är en förstå-hjälp både för stora och små.

Foto: Jiang Millington

Anna Sjölund är upphovsman till och utvecklare av Funkarna, och är beteendevetare, handledare och grundutbildad psykoterapeut i KBT. Anna har hunnit metodutveckla mycket material. Tillsammans med Bo Hejlskov Elvén har hon utvecklat metod som kombinerar tydliggörande pedagogik, AKK och lågaffektivt bemötande.

Tillsammans med Liria Ortiz har hon utvecklat metod som kombinerar Motiverande samtal (MI) med visuellt stöd ur tydliggörande pedagogik och AKK.

Tillsammans med Lena W Henrikson har Anna utvecklat metod för kartläggning av stöd för barn i förskola, skola och vardag (Kompassmodellen – en iterativ utveckling där böckernas Funktionskartläggning tog tre år av utveckling och användningstestning).

Hon har också utvecklat kartläggning av stöd till unga och vuxna (Vardagsstöd 1) och tillsammans med Anna Planting Gyllenbåga, som själv har autism och adhd, utvecklat metod för att utforska hur huvudpersonen behöver få sitt vardagsstöd utformat, och skapa ett individualiserat stöd. (Vardagsstöd 2). Anna har också tillsammans med olika medförfattare skrivit en serie böcker om tydliggörande pedagogik, riktade till olika yrkesgrupper och till föräldrar. (Tre av dessa medförfattare fanns med och gjorde delar av det första användarhäftet och samtalskorterna som testades tidigt i utvecklingen.)

Anna har också tillsammans med andra utvecklat ett material som ger stöd i arbetslivet, "Kartläggning och validering Aspergers syndrom". Hon har också tillsammans med Susanne Bejerot skrivit Boendestödsboken, och tillsammans med Ossian Humble och Susann Bejerot gjort Boendestödsfilmen. Tillsammans med Axess Lab har hon utvecklat pedagogisk design för appar och webbappar vilka har vunnit flera tillgänglighetspriser. Anna vann 2014 Autism Sveriges utmärkelse Årets pusselbit för sitt långa arbete med metodutveckling för målgruppen.

Anna äger förlaget Autonomistödjande pedagogik, ett förlag inom Anna Sjölund Autismpedagogik AB vars vision är att bidra till att bygga starka barn istället för att behöva laga trasiga vuxna. Anna Sjölund äger all upphovsrätt och alla immateriella rättigheter till Funkarna. Läs mer om Annas tidigare böcker på www.autismpedagogik.se.

Tack till:

Tack till alla användningstestare, medförfattare, illustratörer, formgivare och redaktörer.

Tack till de fantastiska handläggarna Björn och Jenny på SPSM. Min långa förstudierapport hos SPSM om Funkarnas utveckling är i goda händer och i gott förvar.

Bitte Rydeman – tack för handledning kring AKK och om att utveckla tankestöd.

Hampus Sethfors, Joel Holmberg, Karin Skog och Lena Ogland – tack för handledning i tillgänglighetsfrågor.

Anna PG – du har funnits med från början – du är magisk! Tack för allt! Lotta W – du med!

Bo Hejlskov Elvén – tack för att du introducerade mig till Autonomistödjande pedagogik.

Empowerments nätverk – mina bästa lärare!

Autism Sverige – för allt jag fick lära mig, för att ni utbildade mig i omgångar vid Division TEACCH och för att jag senare fått lära andra så många andra saker om tydliggörande pedagogik. Att få lära andra har lärt mig mycket.

Gunilla Gerland – det är främst ”ditt fel och din förtjänst” att jag gjort denna utveckling.

Min familj. Alexander – min klippa!

Utan min man Björn hade inget varit möjligt.

Min dotter Mica, min mamma Margit och min lillasyster Sara, syskonbarnen Nora, Agnes och förstås mitt barnbarn – Sindre. Ni har funnits med hela vägen.

Nu kan jag gå i pension och känna att jag gjort något för att bidra till att bygga starka barn istället för att behöva laga trasiga vuxna!

Referenser

Almi, Från idé till affärsmodell

<https://www.almi.se/varatjanster/seminarier/startseminarier/du-och-ditt-foretag/>

Deci, E.L. & Ryan, R.M. (2009) Promoting self-determined school engagement: Motivation, learning and well-being ur Skaalvik, E.M & Skaalvik, S. (2016). Natur & Kultur

Heister Trygg, B & Andersson, I. (2009). Alternativ och Kompletterande Kommunikation (AKK) i teori och praktik. Malmö. Södra regionens kommunikationscentrum-SÖK

Mesibov, G.B, Shea, V & Schopler, E (2007). *TEACCH vid autismspektrumstörning hos barn och vuxna*. Studentlitteratur.

Rydeman, B., & Hedvall, P. O. (2013). Activity Perspectives on VOCA-Mediated Conversations. I Norén, N., Samuelsson, C. & Plejert, C. (red), Aided Communication in Everyday Interaction, J&R Press: 239 – 279.

Svensk författningssamling SFS nr: 2018:1197: Socialdepartementet Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter.

I rapporten ”Effektiva lärstrategier ett viktigt uppdrag för skolan” sammanfattar Skolverket forskning kring hur vi kan stötta barns förmåga att lära sig.